

Biografija uz prijevod: Hrvatski ilirac Medo Pucić o Adamu Mickiewiczu

Biography with a Translation: Croatian Illyrian Medo Pucić on Adam Mickiewicz

Tea Rogić Musa

LEKSIKOGRAFSKI ZAVOD MIROSLAV KRLEŽA
tea.rogic@lzmk.hr

Data zgłoszenia: 20.12.2016 r. | Data akceptacji: 21.06.2017 r.

ABSTRACT | This article defines the relationship between the Croatian author of the Romantic period Medo Pucić and Adam Mickiewicz through the analysis of Pucić's biography and a biographical article he wrote for an Italian literary journal *La Favilla* along with a translation of an excerpt from *Forefathers' Eve*. The relationship between the two poets is incorporated into the wider context of the Croatian-Polish literary connections of the first half of the 19th century.

KEYWORDS | Medo Pucić, Adam Mickiewicz, biography, *La Favilla*, Croatian-Polish literary connections of the 19th century

Uvod: Biografija kao prozor u (književno)povijesno

Pogled na odnos dvojice pjesnika razdoblja romantizma iz vizure biografije koju je jedan sastavio o drugome, iako se može činiti književnopovijesno nevjerodostojnim, ima nekoliko afirmativnih razloga, koji proizlaze iz naravi biografskoga žanra. Prvi je dragocjenost perspektive autora biografije, koji je suvremenik pjesnika o kojemu piše, drugo je važnost čitateljstva kojemu se obraćao. Te dvije

okolnosti nastanka biografije objašnjavaju temelje konteksta koji te dvije strane, biografa i predmet biografije, povezuju. Uvid u povijesnost s pomoću biografskoga sadržaja samo je jedna od mogućnosti koje biografija kao historiografski žanr nudi, čak i ako je omeđimo posve konkretnim društvenim kontekstom. Njezina je posebnost u tome što je uvijek usredotočena upravo na kontekst i širenje temeljnoga subjekta biografije na nj. Taj kontekst nije ništa drugo nego smještanje partikularne teme u dedukciju, ali ne pišući deduktivno, nego upravo induktivno: vidjet ćemo u tekstu biografije, Medo Pucić navodi pojedinosti iz Mickiewiczzeva¹ djela koje smatra karakterističnima za dotadašnje pjesnikovo djelo u cjelini, kako bi, s pomoću naoko sitnih općih mjesta, opisao puni krug pjesnikova djelovanja i značaja. Odabir Mickiewicza kao teme biografije, potom odabir talijanskoga jezika i talijanskoga časopisa za medij kojim će se pronijeti poruka o velikom Slavenu, činjenica da se prijevoda i biografije latio hrvatski pjesnik, Dubrovčanin sveslavenskoga nagnuća, sadržava ključnu supstanciju hrvatsko-poljskih književnih veza tijekom romantizma i dominacije panslavenske ideje.

Kako ćemo vidjeti iz pomnijega čitanja Pucićevega životopisa², rodio se nakon Bečkoga kongresa, kojim je prestala postojati višestoljetna Dubrovačka Republika. Oblikovao se u ozračju propadanja, napose plemstva, kojem je njegov rod pripadao, osuđen na nekovrsno prisjećanje bolje prošlosti kao jedinoga još mogućega identitetskoga sidra. Utjecanje drugim slavenskim pjesnicima, tada jednako osuđenima na djelovanje u neslobodnoj slavenskoj Europi, nije samo znak pristajanja uza romantičarsku »svjetsku bol« nego odraz zbiljskoga pokušaja prevladavanja nesnalaženja svojstvenoga Pucićevoj društvenoj klasi. Iako mu je obitelj izgubila dio imetka za Napoleonove okupacije na Dubrovnik (1806—14), dostupan mu je bio studij u inozemstvu. Prije životopisa, treba istaknuti karakteristične značajke Pucićevega romantičkoga habitusa: školuje se u Italiji, tijekom studija upoznaje Jana Kollára (u Veneciji, za prve godine studija, 1841.), piše pjesme u kojima veliča sve slavensko, prijateljuje sa studentima iz Češke i Poljske, čita slavenske pjesnike u izvorniku, općenito ga zanima sve povezano s tzv. domovinskom poviješću. Osnivanje katedre za slavenske književnosti u Parizu dalo je odlučan zamah njegovu sveslavenstvu, kada započinje i suradnju u tršćanskom listu *La Favilla*³, gdje će i objaviti ulomak prijevoda iz *Dušnoga dana* i biografiju njegova autora. Niz članaka koji je objavio

- 1 D. Blažina, 2003: *Mickiewicz u Hrvata: između legende, estetike i politike*. U: S. Botica, ured.: *Zbornik Zagrebačke slavističke škole*. Zagreb, Filozofski fakultet, str. 155—169; L. Durković-Jakšić, 1984: *Mickiewicz i Jugosłowianie*. Poznań, Wydawnictwo Naukowe UAM.
- 2 Prvi opširniji životopis sastavio je F. Marković, 1883: *Knez Medo Pucić*. „Rad JAZU”, 67, str. 125—206.
- 3 B. Stulli, 1956: *Tršćanska „Favilla” i Južni Slaveni*. „Anali Jadranskog instituta”, 1, str. 7—82. O Puciću str. 35—50, passim.

u tom listu, kako ćemo vidjeti, jedan je od najkonkretnijih i najambicioznijih prinosa ideji sveslavenske uzajamnosti na neslavenskom jeziku, pri čem se ideologija sveslavenstva nastoji približiti zapadnjačkom čitateljstvu. Pucićeve pjesnički i idejni uzori otkrivaju se i u zbirci *Talianke* (Zagreb 1849), u pjesmama nastalima od 1846. do kraja 1848., gdje osim prijevoda uobičajene poetske lektire (Leopardi, Puškin, Shakespeare) ima pjesama posvećenih suvremenima, J. Jelačiću, J. Kolláru i dakako Mickiewiczu.

Iako pravoga imena Orsat, sam se nazvao Medo, hoteći se uklopiti u hrvatski preporod. Pa iako mu pripada važno mjesto u krugu dubrovačke vlastele nakon pada Republike koja se uključila u preporodni pokret, književna povijest pamti ga ponajviše zbog političkih nagnuća u zreloj dobi: iako se s početkom 1860-ih zauzimao za sjedinjenje hrvatskih zemalja, političko rješenje hrvatskoga pitanja vidio je u osloncu na Srbiju kao tada jedinu slobodnu južnoslavensku zemlju. Usto se i izjasnio Srbinom te staru dubrovačku književnost smještao u srpsku baštinu. Zbog toga ga historiografija drži rodonačelnikom tzv. srbokatoličke⁴ struje, karakteristične za dubrovačku sredinu, kojoj su pripadali Hrvati politički orijentirani Srbiji, nakon svojevrsna gubitka vjere u hrvatsku državotvornost. Okolnost da se do kraja života nije drukčije očitovao pogodovala je njegovu marginaliziranju u domaćoj književnoj historiografiji. Stoga je i ovaj osvrt pokušaj da se prevlada navedeni politički kontekst, iako ne i prešuti, kako bi se književnopovijesno rasvijetlili njegovi ideali, o jeziku, povijesti i naciji, po svemu tipični za središnji tijek europskoga romantizma.

Medo Pucić (Počić, Pozza, Pozze, Pučić, Pučić-Škatić, Orsat, Orsato; Dubrovnik, 12.III.1821 — Dubrovnik, 30.VI.1882), dubrovački pjesnik, porijeklom je iz stare dubrovačke vlastelinske obitelji⁵, od oca kneza Marka Pucića i majke Mandalijene Bundić. Prvu naobrazbu stekao je privatno, a školovanje je nastavio na učilištu sv. Katarine u Veneciji (1837.—1841.). Studirao je pravo u Padovi 1841.—1843., a završio u Beču (1843.—1844.). Za boravka u Beču priredio je i sastavio predgovor izdanju *Slavjanska antologija iz rukopisih dubrovačkih pjesnikah*, objavljenom iz vlastite zbirke rukopisa (Beč 1844). Nakon proputovanja Hrvatskom i Srbijom, 1846. — 1848. bio je u službi vojvode od Lucce te potom vojvode od Parme. Vrativši se u Dubrovnik, s Ivanom Augustom Kaznačićem⁶ (sinom pomorskoga kapetana, kartografa i pjesnika Ivana Antuna

4 Banac I., 1990: *Vjersko »pravilo« i dubrovačka iznimka: geneza dubrovačkog kruga »Srba katolika«*. „Dubrovnik”, 1, 1/2, str. 188—189.

5 O Puciću i obitelji među prvima je pisao A. Šenoa, 1875: *Medo Pucić*. „Vienac”, 7, 22, str. 352—359.

6 O Kaznačiću usp. A. Haler, 1944: *Novija dubrovačka književnost*. Zagreb, Hrvatski izdavački bibliografski zavod, str. 35—49; S. Stojan, 1993: *Ivan August Kaznačić*. Dubrovnik, HAZU.

Kaznačića, koji je bio prvi sudac u Dubrovniku, 1811.—1819.) pokrenuo je 1849. almanah *Dubrovnik*, podnaslova »cvijet narodnog knjižestva«, prvi dubrovački književni list na hrvatskom jeziku, u kojem je objavio književno-povijesne rasprave o Ivanu Buniću Vučiću (1849), donijevši prvu cjelovitu ocjenu Bunićevih *Plandovanja*, te o Marku Bruereviću (1852). Književnopovijesni rad započeo je Ignjatom Đurđevićem (u listu *Zora dalmatinska*, 1845), čijem se književnom djelu vratio i u kasnoj fazi (u listu *Slovinac*, 1879, 1). Tijekom 1850-ih proputovao je Italiju, Englesku, Francusku, Njemačku i Rusiju. Nakon sloma Bachova apsolutizma do 1863. živio je u Zagrebu, boraveći kod veleposjednika i dobrotvora Ambroza Vranyczányja Dobrinovića, te 1861. bio počasni član Hrvatskoga sabora, zauzimajući se za sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom, a to je gledište iznosio i u člancima u listu *Pozor* (1860—61). Za boravka kod tiskara i nakladnika Abela Lukšića u Karlovcu priredio je i tiskao izdanje svojih sabranih pjesama (*Pjesne*, Karlovac 1862), u koje je uvrstio i prijevode s talijanskoga (G. Leopardija i A. Manzoniya). Uz ulomak iz potonjega spjeva *Cvijeta*, u zbirci su neke među njegovim najpoznatijim pjesmama (programatska *Slovincim u Mletcima* — tiskana i u *Zori dalmatinskoj* 1844. i u *Slovincu* 1882 — te ciklus *Bosanske davorije*, sve nastalo za studija u Padovi; pohvalnice *Adamu Mickiewiczu*, kojega je susreo u Rimu 1848., o čem će još biti govora, i *Jelačiću banu*, odjek kratkotrajna zanosna, obje nastale 1848—49; elegija *Žalosnica*, nastala za boravka u Dubrovniku 1852). Na poziv srpske vlade 1868—74. boravio je u Beogradu kao odgojitelj maloljetnoga kneza Milana Obrenovića. Potom je ponovo živio u Dubrovniku, gdje je s Kaznačićem 1878. pokrenuo *Slovinac*⁷, »list za književnost, umjetnost i obrtnost« (izlazio do 1884), s ciljem da na »književnom polju združi i pomiri dva plemena Hrvate i Srbe«, objavivši u njem svoje posljednje radove, mahom domoljubne pjesme antiturskoga raspoloženja. Potkraj života priredio je ćirilčno izdanje sabranih pjesama i prijevoda (*Pjesme Meda Pucića Dubrovčanina*, Pančevo 1879). Zanimao se i za dubrovačku političku povijest te sažeto prerađio s talijanskoga *Dubrovačke kronike* povjesničara i kroničara Junija Rastića (*Poviestnica Dubrovnika*, Zadar 1856), za razdoblje od 650. do 1358. Bio je suradnik mnogih tadašnjih listova koji su promicali ideju slavenske uzajamnosti (*La Favilla*, Trst 1842—44, gdje je s Kaznačićem surađivao serijom napisa *Studi sugli Slavi*, među kojima je i napis o Mickiewiczu; *Danica ilirska*, 1843, 1849; *L'Avvenire i Slavenski jug*, 1849; *Neven*, 1858; *Glasonoša*, 1862, 1865; *Glasnik dalmatinski*, 1863; *Domobran*, 1865; *Vienac*, 1874; *Il Dalmata*, 1880). Prvi je put u dubrovačkom tjedniku *L'Avvenire* (1848), razočaran Jelačićevom

7 N. Ivanišin, 1956: *Pokretači i važniji suradnici dubrovačkog časopisa »Slovinac«*. „Dubrovnik“, 2, 4, str. 1—12.

austrofilskom politikom te potaknut jačanjem srbijanske samostalnosti, iznio sumnju u ideju o hrvatskoj samostalnosti, koja će potom prevladavati u njegovu javnom djelovanju.

Za službovanja u Italiji nastali su soneti *Talianke* (Zagreb 1849), u kojima je rezignirao od rodoljubnoga patosa prema intimnoj refleksiji. U pjesništvu je Pucić tipski romantik, sav u službi ideje sveslavenske uzajamnosti, uza karakterističnu domoljubnu melankoliju, u opreci prema tadašnjem prevladavajućem borbenom duhu hrvatskih preporodnih pjesnika. Za boravka u Italiji napisao je i pseudopovijesni spjev *Karađurđevka*, s temom crnogorske borbe s Turcima (1850; tiskan u Pančevu 1881), neujednačeno isprepleten mitskim i usmenoknjiževnim slojem, gdje je razvidan pjesnikov manjak osjećaja za epsku događajnost. U deseteračkom spjevu *Cvijeta* (Beč 1864), hibridnom djelu epsko-lirskih značajki, usporedno s konvencionalnim zapletom o neprikladnoj ljubavi, u razmjerno uspjelim lirskim dionicama pronosi rezigniranu svjesnost o tragičnosti dubrovačke propasti, odveć se prepuštajući bolećivoj nostalgiji, zbog čega se središnji siže — ljubav između Dubrovkinje Cvijete i francuskoga časnika, rodom Poljaka Kazimira — iako u Pucićeve društvenom kontekstu narativno potentan, rasplinjuje u elegijskim pasažima.

Pucić je preveden na talijanski (*Poesie Serbe di Medo Pucić*, Campobasso 1866; u prijevodu G. de Rubertisa), dok je on prevodio s grčkoga (fragment *Platonov pir ili razgovor o ljubavi*, Trst 1857; ulomke Homerove *Odiseje*, u *Slovincu*, 1878) i talijanskoga (najviše Leopardija, u rukopisu, danas dio ostavštine Lj. Gaja, čuva se u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu).

Kako bi arhivski potkrijepio vezu Dubrovnik sa srpskim vladarima, prepisao je opsežnu građu, uglavnom ćiriličku, iz dubrovačkih arhiva (pisma i isprave dubrovačke kancelarije upućene srpskim, bosanskim i primorskim vladarima), na jezicima na kojima je izvorno napisana, pridodavši i predgovor te prevedeni ulomak iz Rastićeve kronike za razdoblje do 1424. (*Spomenici srpski*, 1—3, Beograd 1858—62). August Šenoa uvrstio ga je u *Antologiju pjesništva hrvatskoga i srbskoga* (Zagreb 1876). U novije doba pretiskan je i u antologiji *Sveti Vlaho* (Dubrovnik 2001) i u zborniku *Hrestomatija liberalnih ideja u Hrvatskoj*, 2 (Zagreb 2004). U ediciji *Stoljeća hrvatske književnosti* izašla su mu *Izabrana djela*⁸ (Zagreb 2005). Od 1867. bio je dopisni član JAZU. Vlaho Bukovac, kojemu je Pucić bio mecena i na čiji je nagovor Bukovac pošao u Pariz 1877, izradio mu je portret (u Parizu 1880), poslije u posjedu dubrovačke obitelji Nasso-Gradić. U periodici se potpisivao i inačicama *Medo Pucić Dubrovčanin* i *Orsat Počić Zagorski Dubrovčanin* te pseudonimom *Slavjan iz Dubrovnika*.

8 S. Stojan, 2005: *Predgovor*. U: O.M. Pucić et al.: *Izabrana djela*. Zagreb, Matica hrvatska, str. 295—303.

Studi sugli Slavi («Rasprava o Slavenima») u listu *La Favilla*

God. 1836. u Trstu je pokrenut list *La Favilla*, kao glasilo građanske inteligencije talijanske narodnosti, iako se časopis, kao prvo tršćansko periodično književno izdanje, po svojoj koncepciji izdvojio iz središnje kulturne struje tadašnjega Trsta. Jedini se naime veže uza revolucionarni preokret, koji će poslije biti poistovjećen s godinom 1848. Pokretač mu je bio Antonio Madonizza iz Kopra, mladi pravnik koji je uočio da periodika sve više postaje čitalačka svakodnevnica europskoga građanstva, pogodna za diskretno širenje ideja i utjecaja, bez upletanja političkoga sadržaja, isključivo u sferi kulture. Urednik usmjeruje stoga časopis prema književnosti, uvjeren da bi znanost i filozofija čitateljstvu brzo dosadile, a njegov je tematski smjer bio uvjetovan i strogoćom tadašnje austrijske cenzure. No kako pitanja kulture nije bilo moguće tematizirati bez političkih aluzija, Madonizza je naposljetku, već 1837, napustio Trst i odustao od uređivanja, vjerojatno pod pritiskom cenzure, no časopis, mijenjajući urednike, nastavlja izlaziti. U svojem najzrelijem razdoblju, 1842.—1845., *La Favilla* je daleko od skromnoga lista zabavnoga karaktera: časopis donosi mnoštvo vrijednih književnih priloga, opsežne ulomke prijevodne literature, teorijske članke o književnosti i prikazuje književnih djela. Uz književnost, sve je više članaka o općim društvenim pitanjima te publicističkih radova s historiografskim ambicijama. Strane se književnosti upoznaju mahom preko francuskih prijevoda, a ne iz izvornika, što uredništvo postupno odbacuje kao nepotrebnu »galomaniju«, zauzimajući se za ravnopravnost naroda u sferi kulture. Otud zanimanje za književnosti koje dotad nisu imale prostora u časopisu, ponajprije slavenske. Sukladno takvim naporima, časopis se danas može čitati kao kao svojevrsni slavenofilski projekt i najava zbivanja 1848.

Već kratak opis koncepcije časopisa upućuje na njegov romantički karakter i niz općih značajki romantičkoga razdoblja (interes za povijest, za nacionalnu sastavnicu, baštinu, kult narodnoga jezika, golem interes za demokratske promjene). Strane književnost tretiraju se kao dio ujedinjenoga projekta stvaranja zajedničkih vrijednosti. Od 1842. *La Favilla* se počinje sustavno baviti Slavenima, njihovom poviješću i književnošću, ali i aktualnim političkim okolnostima. Zbog svoje velike važnosti za proučavanje statusa slavenskih kultura i književnosti u neslavenskom časopisu i okruženju (u sredini koja je također pod istom, austrijskom vlašću) treba nabrojiti niz *Studi sugli Slavi* Pucića i Kaznačića, koji je izlazio od 1842. do 1844: 1842 — *I. Storia*; *II. Alfabeto degli Slavi*; *III. Storia e poesia*; *IV. Un canto popolare della Servia*; *V. Can-*

ti popolari; VI. Il manoscrito di Kraljodvorski; 1843 — VII. Proverbi popolari; VIII. Etnografia; IX. Statistica delle popolazioni Slave nel 1842; X. Costumi — Le nozze; XI. Adamo Mickiewicz; XII. Dosithej Obradovich; XIII. Giovanni Gundulich; XIV. Una lezione del Proffesor Mickiewicz; 1844 — XV. Andrea Ciubranovich. Pucić je autor članaka I, III, VI—XI i XIII, Kaznačić je napisao preostale. God. 1848.—1849. Kaznačić je pretiskao sedam članaka iz navedenoga niza u svojem časopisu *L'Avvenire*, pa i Pucićev prilog o Mickiewiczu (u broju 13).

Prvi članak u nizu uvod je u povijest Slavena, uz komentare nekih aktualnih pitanja te naglašavanje njihove stalne ugroženosti i okupiranosti, zbog čega je stoljećima zapadna Europa bila lišena raznih osvajača, od Mongola do Turaka. Među Južnim Slavenima ističe se Dubrovnik, kao svijetao primjer neovisnosti i kulturne superiornosti. Pa iako je neovisnost nepovratno izgubljena pa time i stanovita dubrovačka simbolička egzemplarnost, časopisu je osobito bilo stalo da u njem budu zastupljeni dubrovački pisci, kao baštinici i nasljedovatelji slavne Republike. Općenito su zapažanja o Slavenima dio općih predodžbi o slavenskom svijetu toga doba pa ih ovdje ne treba reproducirati. Donekle je atipičan članak *Etnografia*, koji ističe da Slaveni nikad u povijesti nisu bili jedinstvena populacija niti su se međusobno priznavali za braću; utoliko su važniji napori oko njihova povezivanja.

Središnja je tema našega osvrtu Pucićev XI. napis u nizu o Slavenima, posvećen Mickiewiczu. U to doba, 1830-ih i 1840-ih, na Sveučilištu u Padovi u svakom naraštaju studira cijela klasa porijeklom iz slavenskih krajeva. U toj je skupini, kako je zapazio i Jan Kollár, najviše tzv. Ilira te Čeha i Poljaka, koji u talijansku sredinu donose preporodni duh svojih zavičaja. U krugu takve povezanosti razvila se suradnja Pucića i Kaznačića, koji su izabrani kao autori koji će najznatnije pridonijeti konkretnom zanimanju za slavenski svijet (Ivan August Kaznačić, Dubrovnik, 26.IV.1817. — Dubrovnik, 19.II.1883., bio je student medicine u Beču, završio je studij u Padovi, kamo su najčešće odlazili Dubrovčani; od 1846. radio je kao liječnik u Dubrovniku. Cijeli život bio je posvećen liječničkoj službi i književnoj publicistici, nije stekao književnu slavu, iako je iznimno pridonio istraživanju i afirmaciji prošlosti Dubrovnika i tipičan je predstavnik dubrovačkoga preporodnoga kruga⁹).

9 S. Stojan, 1998: *Preporoditeljska pregnuća Orsata (Meda) Pucića*. „Dani hvarskog kazališta”, 24, str. 373—378.

Pucić o Mickiewiczu

Revolucionarne 1848, kad padaju sve iluzije o austrijskoj politici, Pucić upoznaje Mickiewicza u Rimu. Nakon susreta u ožujku te godine sa slavnim uzorom, napisao je pohvalnicu (u deseteračkim katrenima) *Adamu Mickiewiczu*, oznake »Rim, marta 1848« (*Pjesne*, Karlovac 1862), koja je sva u znaku pjesnikova sveslavenskoga zanosa:

Dobro došo, suputniče brate,
Odmori se od trudnoga hoda
I na vrbe tiburskijeh voda
Štap objesi i gusle poznate;

Zaboravi trnje i kupjene
Koje su ti isciepale noge
Tvrde pute, jaruge premnoge
Znojna jutra i užasne sjene;

Zaboravi sve što te je smelo,
Ugrabilo nebesnoj visini:
Te nam stani, sjedi i počini
A oteri oznojeno čelo
Znamo, s dušom dugi boj si bio
Srce ti se jeste raspuknulo,
Znamo, svako je drvo usahnulo,
Na kog si se putem naslonio.

Ali kada ti nam muku spjeva
Uzdrhtanjem sviet ti odpovjede;
Bolest tvoja korablju golemu...
Slabo ptiče u grmu svojemu
Pjesmu pjevah orla nebeskoga¹⁰.

A desnicu u prostoti svojoj
Poudano sada pružam tebi,
Ti me primi i pritisni sebi
I poslušaj ko ti kaže: pokoj!

10 Na tom mjestu Pucić sam stavlja fusnotu: »Njegda sam u trstanskom časopisu „La Favilla” štampao komad „Džiadi” talianskim stihovima«.

Pokoj burnoj oholjoj pameti,
 Pokoj srcu i pokoj strastami,
 Sam se sobom skupi u osami
 Sam priklekni prid ov oltar sveti.

To je ona hrid nekolebima
 Koja smije uzdržat nam ladju,
 uspokojit unutraju svadju
 I spasenje darovati svima.

Ti k njoj danas pokorno pristupi,
 Usta svoja žeravom izcieli,
 Te zamotan u zavezih bieli
 Novu pjesmu slobodno zaupi.

Ja za tobom, ko za popom djače
 Sveštena ću prepjevati slova,
 Navještiti ću očekano doba
 Svom narodu, što u lancu plače.

Ustaj, ustaj plemeniti rode
 Zgrabi koplje, oklope, barjake:
 Pod novijem znakom zbroj junake
 Pod zastavom vjere i slobode.

Ko prot Bogu i protivu tebi?
 K moru bježi Turčin poludivlji
 K dubravama Nijemac pužljivi
 I gnusni se Madžarin istriebi.

Slobode će medju tvojih sinova
 Uvijek biti domovina prava,
 A davna će gospodovat Slava
 A Dubrovnika bielogg do Krakova.

Pucić je preveo i tri Mickiewiczzeve »parabole« iz *Knjiga poljskoga naroda i poljskoga hodočašća* i objavio ih u zadarskom listu *Zora dalmatinska* (13.I.1845). Preslike tih kratkih prijevodnih ulomaka donosimo u nastavku, ponajprije kako bi se oprimjerio Pucićev pripovjedni stil. Jasno je da mu se u sveslavensku ideju skladno uklapao povišen, budnički stil Mickiewiczzevih proza. Pucić dakle Mickiewiczzeve mesijanizam prihvaća ipak uvjetno i funkcionalno, s obzirom na vlastite ideološke i političke temelje.

A kad ugneš ralo teško u zemlju lagahnu zadube se od više, pa vodi na dvor donju zemlju, koja nije vazda dobra.

Vid. Vala se to meni dogodilo, Bariša. Ti znaš, da je moje ralo teško, pa lani uz jesen uzora sam moje *bricvine*, u oru ako češ, zemlja lagahna zadublo se ralo, te je iznilo na dvor drugu zemlju, pa zaludu xita ni zerna.

Bar. Vidiš li, Vide, da Pop zna što veli.

Vid. Je li, Bariša, je li? Bili umio izporavit rašta se oru zemlje lagahne i mekote lemešom tinsnim, a jake i studene lemešom širokim; nemogu se osvistit.

Bar. Kaza chuti ja što veli Pop. Kad se oru zemlje vruče, lagahne, mekote, oru se s' tinsnim lemešom, jer nije potriba da budu široke brazde; zašto ove zemlje lako oduše; a kad se oru zemlje studene, jake, ledine, hoče se da lemeš bude širok, za da brazde izadju široke, nek zemlja moxe bolje odušit i vitrit; vitar debelu zemlju pomoga, a ne iznemaga.

(*slidit che*)

Santich.

PARABOLE.

I.

Gospodar razumni.

Budite medju tugjinima kako gospodari, koji primaju goste i sprovodivaju ih do doma.

Neki Gospodar glupi sprovodivajuchi goste pokaxiva im najprije u kuchi svojoj gdje bacaju smetlišta i ostala miesta gnusna; a taki gad u njih uzbudi da nitko po tim ne htiaše siesti k stolu njegovomu.

Ali gospodar razumni provadja goste čistom šetnjicom do sobe besiedne. Miesta za smetlišta i gnusobu jesu u svakoj kuchi, ali zakrija od oči.

Ima iz medju vas nekicah, koji govorechi tudjinima o otačbini svojoj počimlju o tomu što u niezinih pravah i običajah nije do konca bezgriješno i dobro: a drugi začinjaju od toga što jest liepo i najprije ugodno vidjenju. Recite mi sad, koji su od njih glupi gospodari a koji su razumni i koji goste do doma privadjaju?

II.

Poxar.

U davnih vremenah kad prvi grad bi sazidan na zemlji, sgodilo se je, da se razpali u tomu gradu poxar.

Ustalo je nekoliko ljudih, da vidu kroz prozor, no videchi oganj vrlo daleko podjoše s' nova spat i usnuše.

A drugi videchi oganj blizi, otiđoše na krov i govorahu: Ugasit chemo kad oganj do nas pridje

Ali oganj vele se uzmnoci i poxari kuchu tieh, koji na krovu stajaje, a one koji spavaše poxari s kucham njihoviem.

A bili su neki ljudi pošteni, koji videchi oganj, iztërcaše iz kuchah svojeh i svetovaše blixne susiede; ali malo njih biaše poštenih i tako dosvietovat se ne mogaše.

A gdje grad sgori tu pošteni ti ljudi sa susiedima sazidaše novi, i pomoxe ih cieli narod od okolice, a grad postane viši i liepsi nego priasnji.

Ali one, kojeh u poxaru nije bilo nego samo na krovu kuchah, protjeraše i ti gladom poumrise.

Pak u gradu bi tako pravo ustanoveno: Da u čas poxara svikolici moraju s vodom i siekiram tërçat na oganj, oli iznachi osobnieh ljudih, koji nochu budu çuvat i gasit oganj.

I pravo to i taj red od tad u gradovih nastaje i ljudi naši spavaju pokojno. —

III.

Kërstjanin i Xidovi.

Kërstjanin neki staše polag dubrave biuchi lovac. Tu ugledà uboicu, gdje ukradiva se iz dubrave i ide k kërçmi, u kojoj biahu xidovi, da ih pobije i odre. Razbojnik reçe lovcu: Hajdmo skupa na xide i podielimo se tërçevinom njihovom.

Lovac imaše u ruci pušku ali samo nabitu olovom za ptice, pak izbaci ju na razbojnika i rani ga, no i on sam bi grubo izranjen; tad povataju se i biju se dugo dokle razbojnik obali loveca i poplesa, i misli da ga je ubio. Ali i on sam, biuchi izranjen, ne moga zbog raztoka kërvi i chi na razboj, i vrati se u dubravu: lovac privuče se do kërçme za pomoç.

I reče Xidovima: Eto pobi čovjeka razbojnika i odtjera ga i izranè ga, ali on skoro izliečit che se i vratit, i ako se ne vratit ovdie, pochi che lupat ostale Xide po kèrçmah. Ustanite, uhitite ga i svexite, ako li se bojite, pomozite me, razbojnik jest čoviek dugieh rukah, no oslabliena nadjaçat chu ga.

Xidi vidješe s kèrceme sve što se dogodit i vidješe, da ih obrani; ali bojahu se da nebi iskao naplate.

Pak kazaše veliko udivljenje pitajuchi ga odkle prihodi i çesa xeli; starij mu dadu rakie i hlieba a dieca plakahu.

I svi rekoše: Ne vierujemo da razbojnik htiaše nas ubit; i prie biaše kod nas i pijaše rakiju a nije nam zla nigda učinio.

Odgovara im lovac: Ako dodje tiem gore za vas, dobit che kuchu vašu i skrinje vaše i razvalit che ih, jerbo u kuchi staju Xidi, to jest, narod halava i slaba sèrca.

Na to rekoše iz nova Xidi: Ne psuj na narod naš; jerbo ne iz njegovoga no iz našega naroda bi David, koï ubi Goliata i Samson najmochnij od ljudih.

Odgovara im lovac: Ja sam čoviek u knjigah neuçen, ali sluša od xupnika, da taj David i Samson pomèrli su i neustaju više; zato radite o sebi.

Rekoše na to Xidi: Nije naš red čistit dubravu od uboicah; jest za to uređjena vojska, podji i pripovidji njima.

Odgovori lovac: Branechi vas ne pità reda, nitì çekà vojsku.

Rekoše mu xidi: Branio si sam sebe.

Odgovori lovac: Mogò pomoch razbojnika biti vas, oli ichi iz daleka za njim muçe, a podielio bi on sa mnom dobra vašà. Mogao sam i ne izhodit iz kuche.

Rekoše Xidi: Branio si nas jerbo si mislio na platu. Eto ti dadosmo rakije i vina i povezasmo rane a dati chemo ti jošter talier.

Odgovara im lovac: Zèplate vaše ne istem, a za hlieb i rakiju poslati chu pìeneze, kad se vratim k mojoj kuchi.

Rekoše s nova Xidi: Bio si se s uboicom jerbo si, kako vidimo, čoviek krutni i ljubis boj i išteš po dubravi zvieri.

Odgovara im lovac: Da bi išao na boj oruxao bi se bolje, uzeo bi praha i olova, izišao bi oli prie oli poslie; al vidjeli ste da nisam izišao ni prie ni poslie nego samo onaj ças kad vidjè čovieka razbojnika ichi na vas.

Tad xidi zadivlieni ostahu i rekoše. Pripovidji nama i pokaxi dakle radi çesa si učinio ono što učini, i kakve biahu misli tvoje, jerbo ti si čoviek sasviem divni.

Odgovori lovac: To nechu pokazati vami, a i da bi pokazao nebiste razumieli, jerbo inako kaxe razum Xidovski, a inako Kèrstjanski, ali da biste se obèrnuli na Kèrstjanstvo sami bi ste razumieli postupanje moje, ne imajuchi potrebe pitati me. I to rekavši otide od njih.

Hodechi jeçaše zbog ranah.

A Xidi govorahu medju sobom: Jeçi, a rane njegove niesu teške i samo jeçi, da nam strai diecu.

Vidjaše xidi, da on teško bi izranjen i çutjahu da su zlo učinili, no htiaše sami sebi rieti, da niesu zlo učinili.

I vikaše glasno za zaglušiti svako sunlienje.

(Prevedeno iz Poljskoga.)

MLADI I STARI MEDJED.

Da mi je biti onako tankim i hitrim, kao što je jelen, reče uzdišuch mladi medo. „Al si baš pogodio i liepu si sliku izabrao!“ pouçavajuch ga reče mu otac: tko ima bolja i glavnija svojstva, onaj nek se za manjima i slabijima svojstvih nejagmi, nit si jih nepoxeli. Kako li bi se rado plašljivi a bèrzi jelen, s tromijim, ali hrabrijim medvedom mienjao?! I. A. B

Predjašna zagonetka znaçi: **Na-pol-jun**

OBJAVLJENJE.

Izdavatelji harni blogovoljnoi dobroti P. T. predbrojiteljah dati che, što prie moguçe, njima obchenito kazalo svih članakah sadèrxanieh u prošastoj godini Zore Dalmatinske, i naslov zajedno s liepim zavitkom.

Svi oni koji hoche i u buduçe nadarivati svojim pri-
tozim naš list, mole se da ih pošaljù prosti od svakoga
troška i upravliene na Bureau Uredništva Zore Dalmatinske
u kuchi izdavateljah.

J. A. Kaznaçich
Urednik.

Bratja Battara
Izdavatelji i vlastaiçi.

Pucić je preveo i Mickiewiczovo predavanje o južnoslavenskim narodnim pjesmama (tiskano u izdanju *Canti popolari Illirici*, Zadar 1860). U izdanju svojih pjesama (*Pjesme Meda Pucića*, Pančevo 1879) opet izrijekom spominje svoj prijevod ulomka iz *Dušnoga dana* i biografiju u *La Favilli*. Iako je o Puciću pisao Franjo Marković, koji je i sam bio pod znatnim utjecajem Mickiewicza, kod Pucića on taj utjecaj slabo bilježi i više ga vidi u osobnoj povezanosti na temelju srodne političke ideologije, ne osvrćući se na utjecaj u književnom djelu. Taj je utjecaj do danas ostao slabo zapažen jer je Pucić prevodio Mickiewicza na talijanski, a ne na hrvatski.

Uz biografiju, Pucić je preveo u *La Favilli* znamenitu *Improvizaciju* iz III. dijela *Dušnoga dana*. Taj je prijevod u literaturi već poslužio za usporedbu dvojice pjesnika, s ciljem da se u spjevu *Cvijeta* pronađu značajke Mickiewiczova stila¹¹. Ovdje nam nije nakana ponavljati koje su to odlike romantizma koje Mickiewicz u svojem najvažnijem djelu uspostavlja kao romantički kanon pa ga desetljećima potom slijede u stilu i izrazu mnogi pjesnici diljem slavenske Europe; nije neočekivano da među pjesnicima ilirizma i Medo Pucić, sa svojim zanimanjem za sveslavenstvo i prevodilačkim iskustvom *Dušnoga dana*, u vlastiti spjev unosi odlike stila svojega uzora. O *Cvijeti* treba podvući, u svjetlu ukupna pogleda na biografiju i prijevod kao na cjelinu u *La Favilli*, osim navedene kratke analize uz Pucićev životopis, da upravo izostanak jasne poetike u kompoziciji pa posljedično u žanrovskoj hibridnosti upućuje na ugledanje na Mickiewicza: kompozicija je isprekidana raznorodnim ulomcima i digresijama, prave radnje ima samo u naznakama, poredak u zbivanjima je mjestimično nemotiviran, ali posve je izvjesno da je ta skokovitost i neujednačenost pjesnikova namjera. Otud paralelizam s *Dušnim danom* — onako kako Mickiewicz piše pod dojmom propasti domovine, tako i Pucić piše nakon propasti dubrovačkoga svijeta; pa iako je to i suvremenicima bilo jasno, Mickiewicz ipak nigdje to ne spominje razgovijetno; kako u kompozicijskom tako i u stilskom smislu, obojica poetički variraju na razmeđu manire narodnoga pjesništva, klasicističkoga lirizma, sve do realističkoga prikaza sporadičnih epskih detalja.

Usporedba dvaju spjevova samo je dio složenoga odnosa dvojice pjesnika. Kako bi se ispravno kontekstualizirala biografija u *La Favilli*, nužno je dopuniti niz njihovih veza, makar u njima prave uzajamnosti nema, kako uostalom stvar stoji i s ostalim hrvatskim pjesnicima koji su posuđivali iz Mickiewiczova mesijaniističkoga vrela. Najprije, treba nadopuniti neke slabo poznate pojedinosti. Tijekom studija u Padovi 1841—43. Pucić se sigurno upoznao s nizom Poljaka, kojih je na tamošnjem sveučilištu bilo barem desetak u svakom naraštaju. Sasvim već pod

11 D. Prohaska, 1916: *Adam Mickiewicz i Medo Pucić*. „Nastavni vjesnik”, 24, str. 340—353. Članak je usmjeren na spjev *Cvijeta* i srodnosti s *Dušnim danom*.

dojmom panslavizma, Pucić u Padovi 1841. piše pjesmu *Slavjanstvo*¹², u kojoj je upotrijebio cijeli niz sveslavenskih simbola (*Podigne se sva gospoda / Plemenitog nam naroda, / Srbiji, Rusi, Čehovi, Poljaci / Hrvat, Bugar, Moravci, Lužaci // Vi nam zbacit ovaj jaram teški / Ziško, Grozni, Dušane, Sobješki / Pomozite s vrh nebesa, Pa će slavska bit čudesa; / Sunašće, ti nam bolje sini / Da se slavni prosvijetle čini*). Srodne je ideje iznio i u pjesmi *A. Cz. Poljaku* (tiskana u istom izdanju, nastala također u Padovi, 1843). Pjesma je posvećena Poljaku kojeg Pucić naziva »bratom«, a nema sumnje da je riječ o Adamu Czartoryskom, od početka 1830-ih i nakon propasti ustanka među Slavenima poznatom kao čelnoj figuri tzv. velike emigracije. Ništa ne upućuje na to da je Pucić upoznao poljskoga kneza, a valja uzeti u obzir i to da je pjesma objavljena tek 1862., kad je Czartoryski već umro.

A. Cz. Poljaku

Ja se rodih na tom kraju
Dje se zemlja s morem ljubi,
Dje u južnog sunca raju
Svaka sila tvrdost gubi,
Djeno slave premaljeće,
Glasne ptice, rano cvieće

A ti brate, osvanuo
U lednome Višle skutu,
Od rana si obiknuo
Na prirode borbu ljutu,
Na medjede, na vukove,
Na jastrebe, na orlove.

Mi tudjinskoj na zemljici
Neznani se susretosmo,
Ko dve zrake u jednoj slici
Jedan drugog uvidjosmo
Dje vaveljskog kon potoka
Toči nam se plač iz oka
Kakova te sreća huda
O junače, preko ćera?
Kako li te odasvuda
Izmienila ljubav, vjera?
Kakva volja zle sudbine
Prognala te s domovine?

12 U izdanju *Pjesne* (Karlovac 1862) na str. 199—201.

Iz dalekog mi podneba
 Sinovi smo istog roda,
 Veljeg roda, na kog s neba
 Pade lele! teška zgoda...
 Al u prahu još slavnoga
 Roda mi samo slavjanskoga.
 Oj slavjansko liepo ime
 Kada ćemo te uspeti
 Tako u vis mada svime
 Da ti budeš svud svietljeti?
 Ime, kog nam pradjedovi
 Predadoše u okovih!

Kad brat brata svud upozna.
 Kad se skinu svi zasotri,
 Kad se čeljad sravni složna,
 Kadno srce progovori,
 Onda će nam dan svanuti,
 Slavjan glavu podignuti.

Hajdmo brate, te po mraku
 Ljubopitno izgledajmo
 Od slobode prvu zraku...
 Očevinu spominjajmo...
 Bdimozdravi, bdimozspravni
 Da spasimoznarod slavni.

Središnji je tekst Pucićeve *polonice* Mickiewiczzeva literarna biografija koju donosimo na hrvatskome, a potom na kraju članka prilažemo i izvornik na talijanskome.

ADAM MICKIEWICZ¹³

»Katedra slavenskoga jezika i književnosti, govorio je zastupnicima ministar Cousin ujutro 20. travnja 1840., bolje je da koje god poučavanje te vrste odgovara nacionalnom interesu, štoviše, europskom interesu«, a mudrost ovih riječi odjeknula je jednoglasno i skupština je pristala odobriti godišnju mirovinu od 5000 franaka, uz odobravanje književnika koji su je proglasili najkorisnijim dijelom toga ministarstva, kao i uz pažnju kojom je najuglednija pariška publika

13 M. Pucić, 1843: *Adamo Mickiewicz*. „La Favilla”, nr 11. Prevela (stalijanskoga) T.R. Musa.

pritekla čuti riječi profesora Adama Mickiewicza. Njegova je osobnost u skladu s njegovim ciljevima i ako nam se iza toga dubokoga pogleda i zamišljena lica otkriva suvremenik, crte njegova lica i njegov postojano ravnodušan izgled uvjeravaju nas kako je živio usred svojih junaka »pa i ako nije kao oni«, kaže jedan slavni Francuz (*Contemp. ill. p. un homme de rien*), visok šest stopa i nema snažnu ruku, ima, međutim, njihovu prostodušnu vjeru, njihovu poštnu energiju i onu jednostavnu veličinu koja nije iz našega stoljeća. — Rođen je 1798. u Nowogródeku u Litvi, u jednoj od najdrevnijih poljskih obitelji, završio je studij na Sveučilištu u Wilnu, iznad svega bavio se studijem prirodnih znanosti i klasičnih pisaca i već tada srcu su mu prirasle dvije muze koje su ga poslije uvijek nadahnjivale: davnina i narod. Poljaci, koji su u to doba bili ponosni jer su ih nazivali Francuzima sa sjevera, sveli su svoju književnost na blijedu kopiju francuske književnosti, iako kritičari nisu ljubazno dočekali knjige koje su se učvrstile na slavenskoj osnovi i ukorijenile se na nacionalnom tlu, a Mickiewicz je 1820. objavio balade u svojoj *Grażini*, cijela je mladost bila pred njim. Poema *Grażina*, koja je po stilu autorovo remek-djelo, prepričava jedan događaj iz ratova Litavaca i njemačkih konjanika; kako bi ponizio Vitolda, vojvoda Litavor poziva u pomoć konjanike križare, ali njegova supruga, lijepa Grażina, bojala se više od svega kako će pomoć stranaca otjerati iz dvorca izaslanike križarskoga reda jer izbio je rat, a ona je, zaštićena suprugovim oružjem, nasrnula na neprijatelje, izmasakrirala ih, no umire od ozljeda, dok očajni Litavor biva spaljen na lomači, prema poganskom običaju. Radnja se odvija 1386. godine, u vrijeme obraćenja Litve na kršćanstvo, a ti ratovi, koji su pod imenom križarskih ratova prikrivali svaku vrstu otimačine i okrutnosti, otvorili su bogat izvor poezije koja je izmaknula čak i njemačkim književnicima i koju je samo genij kao on znao oživjeti.

Budući da je ruska vlada otkrila društvo filoreta koje je imalo svoje središte na Sveučilištu u Wilnu, Mickiewicz je okovan lancima i odveden u zatvor, gdje je napisao odu mladosti, koja je među najnadahnutijima u naše doba; preveden u Rusiju i poslan u Odesu, u južno podneblje »koje gotovo poput haremske robinje uspavljuje svojim nježnostima, a zatim odjednom treptajućim pogledom zove na nove strasti«, to podneblje opilo je njegov mladenački duh i iako ga nisu gubili iz vida, zaboravio je na sužanjstvo kako bi pretočio bisere i rubine u Krimске sonete, koristeći prvi put na poljskome tu stopu, te se tako sonet koji su Sicilijanci preuzeli od Arapa vratio u njegovu domovinu, na istok. Pozvan je u Petrograd gdje je bio okružen svim raskošima toga glavnoga grada, a car i aristokracija su mu odali počast na svaki način. U to doba napisao je svog *Konrada Wallenroda* u kojemu pripovijeda o litavskom princu kojega su kao dijete uzeli Ensiferi, a kad od jednog sljedbenika sazna istinu o svom podrijetlu, kako bi se osvetio križarskom redu, ostavlja svoju zaručnicu, plemenitu Aldonu, postaje konjanik pod lažnim imenom Wallenrod, premetnuvši se u kratkom roku

u junaka, biva izabran za velikoga gospodara, dok ga Aldona slijedi kao zatvorenica obližnjega tornja. Stigao je trenutak djelovanja i sam Konrad pokreće križarski rat protiv Litavaca, ali umjesto da pohara i zauzme gradove, veliki je gospodar malaksao i potratio sva blaga Reda na gozbe, balove i slavlja, dok su u međuvremenu križarski vojnici bili raštrkani po selima te malo pomalo bivaju poraženi, a gradovi Reda se potajno otvaraju Litavcima. Ali Wallenrodovo je ponašanje pobudilo sumnju kod konjanika te on, osuđen na tajnom sudu, biva zatvoren u toranj nasuprot onomu u kojemu je Aldona i kada su po njega došli plaćeni razbojnici, popio je otrov i umro; u tom trenutku izvan tornja se čuo povik »prsa iz kojih je taj krik mogao izaći ostat će nijema u vječnosti. U tom smrtnom krikui drhtala je cijela jedna duša«. Zbog čudnovatih ljepota ove poeme i njezina sadržaja, zbog kojega se, kako je on pisao, »pjesnik da bi opisao takvo razdoblje potpuno prepustio svom umjetničkom izričaju pozivajući u pomoć strasti« i Rusi i Poljaci su ga jednako veličali, čak mu je i sam car odao javno priznanje. Pjesnik je zatražio putovnicu za inozemstvo i dobio ju je, a njegovi prijatelji iz Rusije dali su mu na odlasku raskošan srebrni pehar na kojemu su ugravirali svoja imena. On je prvo otputovao u Njemačku i 1829. godine susreo se s Goetheom u Weimaru /.../ Stari njemački pjesnik poklonio je mladom slavenskom pjesniku olovku kojom je napisao svoga Fausta, a htio je i portret te ga je francuski službenik ugravirao na medaljon. Iz Njemačke je otišao u Francusku, a nakon što je prešao Alpe, stigao je u Italiju, no poljska ga je revolucija 1830. pozvala natrag u domovinu, u koju se mogao vratiti tek nakon što savlada puno prepreka. Svatko zna kakav je svršetak imala ta pobuna, a prognani pjesnik posvetio je jedno pjevanje svojim *Dziadima* ili precima, o kojemu je Sand, analizirajući ga rekla da se nakon suza i kletvi proroka Siona nije podignuo glas tako snažan koji pjeva o tako širokoj temi kao što je propast jedne nacije. Ova drama, koja je dobila ime po jednom narodnom slavlju, ostatku drevne litavske mitologije, dijeli se na četiri pjevanja, od kojih prvo, koje je trebalo opisati pjesnikovu mladost, još nije objavljeno, drugo pjevanje ima danteovske crte i odvija se na gozbi duša pokojnih predaka usred čarolija litavskih druida; treće pjevanje opisuje nesreće u domovini, a četvrto nam prikazuje prognanika koji se potajno vratio na svoje ognjište i zbog izdaje u ljubavi očajan je počinio samoubojstvo. Ova dramatska poema, iza koje je kao epizoda trećega dijela uslijedio *Esej zatvorenika u Rusiji*, daleko je od oblika pravilne tragedije, »ali nije bitna«, kaže Sand, »odgoda u razvoju karaktera i u tijeku događaja, ako su ti događaji i ti karakteri ocrtani i određeni tako čvrstom rukom da već na prvi pogled u pjesniku prepoznajemo nasljednika Byrona i Goethea«. Poema nije kao Faust ili Manfred sanjarska drama i plod pjesnikove mašte, naprotiv, on upravo opisuje sasvim detaljno izgled stvari koje ga okružuju, uistinu kao cjelinu, ali ništa manje i kao detalje. »Kako bi nadmašio«, kaže grof Ostrowski, »patetičnog Dantea i veličanstvenog Miliona«,

Mickiewicz je vjerno prikazao ono što je iz dana u dan viđao da se događa oko njega. On, međutim, potpomognut svojom bajkom, koristi sve ono čudesno iz religije i iz narodnih praznovjerja, a ako kritika ima nešto za reći o nerazumljivim Božjim objavama Konradu, koje se Poljaci trude komentirati na ovaj ili onaj način, mi ćemo odgovoriti riječima George Sand: »Samo jedna rečenica ušutkava svaku sitničavu cenzuru: Poljska je katolička, a Mickiewicz je njezin mistični pjesnik«. Sklonivši se prvo u Dresden, a zatim u Francusku, objavio je *Knjigu o poljskom narodu i poljskom hodočašću*, u kojoj biblijskim stilom propovijeda posvećenje vlastite nesreće s poniznim uzdanjem u Božje milosrđe, s tijesnom povezanošću sa zemljom progonstva i, ostavljajući svako optuživanje u prošlosti, s najčvršćom vjerom u budućnost. Ovu knjigu na francuski je preveo Montalambert; a slavni Statler na platnu je naslikao figuru našeg pjesnika kako javno čita narodu koji se okupio oko Naše Gospe od Krakova. Godine 1833. Mickiewicz se oženio Mademigellom Primanovskom, kćerju poznate pijanistice koja je uglazbila nekoliko njegovih balada; dvije godine kasnije izdao je u dva izdanja *Pana Tadeusza*, u kojemu s pomoću boja i s tolikom istinom predstavlja svakodnevni praktični život poljskih plemića da ga se može čitati plačući. Godine 1839. pozvan je u Lausanne kako bi tumačio klasičnu književnost, a godinu dana poslije poziv ministra Cousina vodi ga u Francusku, gdje dobiva Katedru slavenskoga jezika i književnosti na francuskom Sveučilištu u Parizu. Od toga dana za njega je započelo novo razdoblje zbog kojega su se znatno promijenila njegova početna pravila; poljski prognanik prepoznao je beskorisnost razdvojenih napora i štetu koja uzajamno proizlazi iz nacionalnih mržnji; dakle, posve se odrekao animoziteta prema Rusima kojim se prije zanosio i postao panslavist. Utjecaj njegovih riječi na Poljake je neprocjenjiv, a Slaveni ga još i danas duboko poštuju kao svojeg najvećeg pjesnika. — Do ovog trenutka Italija slabo poznaje njegova djela, dobro mu zna ime, stoga u stihovima koji slijede donosimo prijevod jednog odlomka trećeg pjevanja *Dziada* — u pjesmi zatvorenog pjesnika pokazuje nam kako patnja sa sobom nosi ljudski ponos, kad se prepusti svojim iluzijama, dolazi mahnitost, to se još bolje vidi u sceni koja slijedi nakon te. Zbog lijepih misli koje donosi odlomak, zaboravit ćete na mnoge greške koje se nalaze u prijevodu.

Zaključno: Pucić i Mickiewicz u sastavu istraživanja hrvatsko-poljskih književnih veza u XIX. stoljeću

Hrvatska književnost bilježi intenzivne kontakte s mnogim europskim književnostima tijekom razdoblja romantizma i narodnoga preporoda, kad se

može detektirati svjesna međukulturna razmjena među različitim europskim sredinama. Za to je zoran primjer razdoblje ilirizma, prvo konstitutivno doba novije hrvatske književnosti, kad druge slavenske književnosti, na valu političke panslavenske uzajamnosti, postaju izvorišta i zadugo ciljne kulture djelovanju i stvaralaštvu hrvatskih iliraca. Idejni obzor na kojem su se tumačile hrvatsko-poljske veze u razdoblju ilirizma tipski je odnos tzv. male i tzv. velike kulture: poljska kultura, iako politički i državotvorno neslobodna, uzor je malim, također neslobodnim narodima, u sastavu Austro-Ugarske Monarhije. Pojedinačni primjeri razmjene i suradnje interpretiraju se u ključu političkoga utjecaja koje je onda potaknulo i umjetničko posuđivanje: hrvatski pjesnici stvaraju u duhu poljske lektire, uče i prevode s poljskoga, sudbinu poljske emigracije nakon propalih ustanaka prisposodbljuju društvenim i političkim okolnostima u svojim zemljama, koje, kad je riječ o južnoslavenskim narodima, bilježe političke neuspjehe tijekom XIX. stoljeća. No književnopovijesna prezentacija književnih veza dvaju naroda toga razdoblja ne smije biti u duhu redukcije na politički kontekst i književno djelovanje koje se onda uz zadani politički ključ slaže savršeno ili od njega odstupa. Ali političke okolnosti neizostavno su mjera tumačenja književnosti hrvatskoga ilirizma u svjetlu njegovih veza s drugim slavenskim književnostima. Stanovita metodološka neispravnost takva apstrahiranja jest u njegovoj očitoj ideološkoj osnovi.

Tumačenje stoga ilirskoga pjesnika bez upletanja povijesnosti bilo bi ne-savjesno reduciranje na formu, bez njezina sadržaja. Medo Pucić prirodna je tema takvih usko postavljenih komparativnih istraživanja jer je posrijedi autor i opus koji je iskoračio iz domaćega okruženja, opredijelivši se za strane kulture, uz domaću, kao izvor vlastita nadahnuća. Zamisao ovoga članka — uočavanje nadnacionalnoga u nacionalnom opredjeljenju — pitanje je o načinu prezentacije uspoređivane građe, i to tako da društvenopolitički kontekst ne bude jedini zajednički nazivnik. Zašto Medo Pucić prevodi Mickiewicza? Može li se na to pitanje odgovoriti bez upletanja Mickiewiczeva javnoga lika u usporedbu? Ako tumačenje polazi od činjenice da je 1840-ih Mickiewiczeva javna i književna sudbina paradigma cijeloga neslobodnoga slavenskoga svijeta, Pucićeви razlozi stoje na tlu političkoga uzora, pogotovo zato što mladoga Pucića, koji dakle čita i prevodi Mickiewicza, čeka javna karijera u hrvatskom i srpskom postpreporodnom društvu. Mickiewicz ovdje postaje primjer inkluzivnosti hrvatske književne historiografije, ali oslonjene na izvanknjiževne razloge. Činjenica da poljski romantizam uživa jednak status i među drugim narodima ondašnje Monarhije ne umanjuje relevantnost istraživanja specifičnosti u hrvatskoj književnosti, jer to nisu samo inačice Mickiewiczeva programa, nego dokazi ravnopravna supostojanja istoga, romantičkoga pogleda na svijet.

GIORNALE TRIESTINO.

ANNO OTTAVO.

15 LUGLIO 1843.

STUDJ SUGLI SLAVI.

XI.

ADAMO MICKIEVICZ.

« **L**a cattedra di lingua e letteratura slava, diceva ai Deputati il Cousin nella mattina del 20 Aprile 1840, meglio che qualunque insegnamento di tale specie corrisponde ad un interesse nazionale anzi ad un interesse europeo; » e la saggezza di queste parole s' ebbe un' eco nell' unanime assentimento della camera a fondare per ciò un' annua pensione di 5000 franchi, nell' approvazione de' letterati che la proclamarono per una delle più utili opere di quel ministero, non meno che nella premura con che il più distinto pubblico parigino accorse ad udire le parole del professore Adamo Mickievicz. La sua persona armonizza co' suoi oggetti e se in' quello sguardo profondo ed in quella fisionomia pensierosa ci si palesa un contemporaneo, i tratti del suo volto e la figura costantemente impassibile ci farebbero credere esser egli vissuto di mezzo a' suoi eroi « e se non ha come essi » dice un celebre francese (*Contemp. ill. p. un homme de rien*) l' altezza di sei piedi ed il

braccio erculeo, ha però l'ingenua lor fede, la loro morale energia e quella semplice grandezza che non è del nostro secolo. — Egli nacque nel 1798 a Nowgrodek in Lituania d'una delle più antiche famiglie polacche e passato all'università di Wilna, lo studio delle scienze naturali e de' classici l'occupò sopra tutto e già sin d'allora cominciarono a parlargli al cuore quelle due muse che poi sempre l'ispirarono: l'antichità ed il popolo. I Polacchi in quel tempo orgogliosi d'esser detti i francesi del norte aveano ridotto la loro letteratura ad una copia disanimata della letteratura francese, e sebbene i critici facessero mal viso alle lettere che già si ritempravano nell'elemento slavo e fissavano radice sul suolo nazionale, pur non appena il Mickiewicz pubblicò nel 1820 le sue ballate nella sua *Grazina*, che tutta la gioventù si fu per lui. Il poema e la *Grazina* che riguardo allo stile è il capo lavoro dell'autore racconta un episodio delle guerre dei Lituani con i cavalieri teutonici; il duca Litavor per abbassare l'orgoglio di Vitoldo chiama in suo ajuto i cavalieri della croce, ma la bella *Grazina* sua moglie temendo più che altra cosa l'ajuto de' stranieri fa cacciare dal castello gli inviati dell'Ordine; perchè sorta la guerra, ella coperta dell'armi del marito si scaglia sui nemici, ne fa massacro, ma ferita muore • Litavor, disperato, seguendo l'uso pagano si precipita sul rogo. L'azione si passa nel 1386 epoca della conversione della Lituania al cristianesimo e queste guerre che sotto il nome di crociate velavano ogni sorta di usurpazioni e di crudeltà aprirono all'A. una miniera di poesia che anche ai letterati tedeschi era sfuggita e che egli col solo suo genio seppe animare. — Scoperta dal governo russo la società dei *filoreti* che nell'università di Wilna avea il suo centro, il Mickiewicz incatenato fu condotto in prigione dove compose l'ode alla gioventù, poesia delle più ispirate de' nostri giorni; tradotto in Russia e mandato ad Odessa il cielo del mezzogiorno « che quasi odalisca colle sue carezze v'addormenta, e poi d'un tratto col lampeggio dello sguardo vi chiama a nuove voluttà » quel cielo inebriò il suo giovine spirito e sebbene guardato a vista, dimenticava i ceppi per versare a piene mani perle e rubini ne' Sonetti della Crimea, usando per il primo in polacco questo metro, e così il sonetto che i Siciliani aveano preso alla *Anchela* degli Arabi ritornava alla sua patria, all'oriente. Richiamato a Pietroburgo trovossi circondato di quanto v'era di più splendido in quella capitale e lo tzar e l'aristocrazia onorarono in ogni modo. Si fu in quest'epoca che compose il suo *Konrad Wallenrod* in cui narra d'un principe lituano che

preso da bambino dagli Ensiferi, ed instruito da un fedele della sua vera condizione, per vendicarsi dell'Ordine lascia la sua sposa, la gentile Aldona, e fattosi cavaliere sotto il mentito nome di Wallenrod, prode come era in breve tempo vien eletto a gran mastro, mentre Aldona gli corre dietro e reclusa si tiene in una torre vicina. Venne il momento d'agire, e Conrad stesso muove una crociata contro i lituani, ma in luogo di saccheggiare e d'occupare le città, il gran mastro langue inattivo e sperde tutti i tesori dell'ordine in conviti, in balli, ed in feste, mentre intanto gli eserciti crociati sparpagliati per le campagne veniano a parte a parte sempre battuti e le città dell'Ordine proditoriamente s'aprivano ai lituani. Ma la condotta di Wallenrod destò i sospetti de' cavalieri e giudicato da un tribunale secreto, si rinserrò in una torre rimpetto a quella d'Aldona, e quando vennero gli sgherri per prenderlo egli bebbe il veleno e cadde morto; in quell'istante fuor della torre s'udì uno strido « il petto da cui tal grido potè uscire resterà muto in eterno. In quel grido di morte tutta un'anima avea vibrato. » Le bellezze sorprendenti di questo poema ed il suo soggetto stesso per cui come egli scriveva » il poeta nel ritrarre una tale epoca abbandonandosi del tutto alla sua artistica espressione non ha da chiamare in ajuto le passioni e gli interessi del giorno » fecero sì che russi e polacchi egualmente lo esaltassero, che lo stesso tzar glie ne desse pubblica testimonianza. Il poeta chiese un passaporto per l'estero, l'ottenne, ed i suoi amici di Russia nel partire gli dettero una ricchissima coppa d'argento con sopravi incisi i loro nomi. Egli viaggiò prima la Germania e nel 1829 a Weimar s'incontrò con Goethe » *les deux apôtres des deux cultes opposés se reconnurent au signe maçonnique du genie et fraternisèrent au nom d'une croyance comune, la poesie.* (Contemp. ill. par un homme de rien). Il vecchio poeta tedesco dava in dono al giovine poeta slavo la penna con cui aveva scritto il suo Faust e voleva averne il ritratto che lo statuario francese David incise allora sopra un medaglione. Dalla Germania passò in Francia, poi valicate le Alpi giungeva in Italia quando la rivoluzione polacca del 1830 lo richiamò in patria dove non potè giugnere che dopo aver superato mille ostacoli. Ognuno sa qual esito s'ebbe quella rivolta, e l'esule poeta consacrò un canto de' suoi Dziadi o antenati, di cui la Sand nel farne l'analisi ebbe a dire che dopo le lagrime e le imprecazioni de' profeti di Sion voce alcuna non s'era alzata con tanta forza a cantare un soggetto così vasto come la caduta d'una nazione. Questo dramma che prende il suo nome da una festa

popolare, avanzo dell'antica mitologia lituana si divide in quattro canti, de' quali il primo che dovea ritrarre l'adolescenza del poeta non vide ancor la luce, il secondo con tratti danteschi ci conduce al banchetto delle ombre degli antenati di mezzo ai sortilegi de' druidi lituani; il terzo canta le sventure della patria ed il quarto ci mostra l'esule che tornato di furto a' suoi lari e tradito nell'amore, disperato s'uccide. Questo poema drammatico, a cui come episodio della terza parte siegue il *Saggio del Prigioniero in Russia*, è ben lungi dal presentare la forma d'una tragedia regolare « ma che importa, dice la Sand » una sospensione nello sviluppo de' caratteri e nel corso degli avvenimenti, se questi avvenimenti e questi caratteri sono tracciati e fissati con mano sì ferma che al primo sguardo riconosciamo nel poeta l'emulo di Byron e di Goethe? » Esso non è però, come il Fausto od il Manfred, un dramma fantastico figlio della immaginazione del poeta, mentre all'incontro egli non fa che ritrarre in tutti i suoi particolari l'aspetto delle cose che lo circondavano: vero nell'insieme, non lo è meno nei dettagli « Per sorpassare » dice il Conte Ostrowski « il patetico di Dante ed il grandioso di Milton, Mickievicz non ebbe che a riprodurre fedelmente quanto di giorno in giorno vedeva succedere attorno di lui » Egli però aiutato dalla sua favola si giova di tutto il meraviglioso della religione e delle superstizioni popolari, e se la critica avesse a dir qualcosa sulle inintelligibili rivelazioni del Dio di Corrado cui i Polacchi si sforzano di commentare chi in un modo chi nell'altro, noi risponderemo colla Sand: « una sola parola deve imporre silenzio ad ogni pedantesca censura: la Polonia è cattolica e Mickievicz è il mistico suo poeta » Ritiratosi prima a Dresda passò poi in Francia e pubblicò il *Libro della nazione polacca* ed *I pellegrini polacchi* ne' quali con biblico stile predica a' suoi la santificazione della propria sventura con un'umile confidenza nella divina misericordia, con la più stretta unione sulla terra dell'esiglio, e lasciata ogni recriminazione del passato, con la più ferma fede nell'avvenire. Questo libro fù tradotto in francese da Montalambert; ed il celebre Statler dipinse sulla tela la figura del nostro poeta nell'atto che al popolo radunato in Nostra Donna di Cracovia ne fa pubblicamente lettura. Mickievicz nel 1833, condusse a moglie Madamigella Primanovska figlia d'una celebre *pianista* che avea parecchie delle sue ballate ridotte in musica; e stampò due anni dopo in due volumi il Pan Tadeusz in cui con tali colori e con tanta verità porge lo spettacolo della vita quotidiana e pratica dei nobili polacchi che non v'è emigrato che al leg-

gerlo non pianga. Nel 1839 fu chiamato a Losanna per ispiegare le letterature classiche, ed un anno dopo, l'invito del ministro Cousin lo trasse in Francia e gli diede la cattedra di lingua e letteratura slava al Collegio di Francia in Parigi. Da quel dì cominciò per lui un nuovo stadio per cui le sue prime massime trovaronsi notabilmente modificate; riconobbe l'esule polacco l'inutilità degli sforzi separati e il danno che dagli odii nazionali reciprocamente deriva; rinunziò quindi del tutto a quella animosità che contro i Russi prima l'animava e divenne *panslavista*. L'influenza che le sue parole esercitarono sempre sopra i Polacchi è incalcolabile, e gli Slavi tutti oggi lo venerano come il più grande de' loro poeti. — L'Italia sin'ora non che conoscerne le opere è assai se ne intese il nome, quindi, è che credemmo di far seguire a queste linee la traduzione d'uno squarcio del terzo canto de' *Dziadi* in cui nel rivelarci il carme del poeta incarcerato ci dimostra come la pena che porta con sè l'orgoglio umano quando alle sue illusioni s'abbandona si è la demenza, locchè ancora meglio apparisce dalla scena che tien dietro a questa. Le bellezze dei concetti faranno, io spero, dimenticare le molte mende che si troveranno nella traduzione.

G L I A V I

III.

I MARTIRI

ATTO I. SCENA II. IMPROVVISO.

Corrado dopo lungo silenzio.

Solo! la folla a me che giova? è forse
 Per lei ch'io canto? e dove è l'uom che possa
 Tener il mio pensiero e ad occhi aperti
 Tutti i raggi fissar dell'alma mia!
 Guai a chi per la folla invan fatica
 Le parole e la lingua, chè la lingua
 Mente alla voce e la voce al pensiero
 Vola il pensiero rapido per l'anima
 Pria che intoppar sulla parola e questa
 Il pensiero s'inghiotte e su lui freme
 Come la terra su torrente ignoto;

FOT. 2. M. Pucić *Adamo Mickiewicz*

IZVOR: M. Pucić, 1843: *Adamo Mickiewicz*. „La Favilla”, nr 11, str. 197—201.

Literatura

- Banac I., 1990: *Vjersko »pravilo« i dubrovačka iznimka: geneza dubrovačkog kruga »Srba katolika«*. „Dubrovnik”, 1, 1/2, str. 188—189.
- Blažina D., 2003: *Mickiewicz u Hrvata: između legende, estetike i politike*. U: *Zbornik Zagrebačke slavističke škole*. Zagreb, Filozofski fakultet, str. 155—169.
- Durković-Jakšić Lj., 1984: *Mickiewicz i Jugosłowianie*. Poznań, Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Haler A., 1944: *Novija dubrovačka književnost*. Zagreb, Hrvatski izdavački bibliografski zavod.
- Ivanišin N., 1956: *Pokretači i važniji suradnici dubrovačkog časopisa »Slovinac«*. „Dubrovnik” 2, 4, str. 1—12.
- Marković F., 1883: »Knez Medo Pucić«. *Rad JAZU*, 67, str. 125—206.
- Prohaska D., 1916: *Adam Mickiewicz i Medo Pucić*. „Nastavni vjesnik”, 24, str. 340—353.
- Stulli B., 1956: *Tršćanska »Favilla» i Južni Slaveni*. „Anali Jadranskog instituta”, 1, str. 7—82.
- Stojan S., 1993: *Ivan August Kaznačić*. Dubrovnik, HAZU.
- Stojan S., 1998: *Preporoditeljska pregnuća Orsata (Meda) Pucića*. „Dani hvarskog kazališta”, 24, str. 373—378.
- Stojan S., 2005: *Predgovor*. U: O.M. Pucić et al.: *Izabrana djela*. Zagreb, Matica hrvatska, str. 295—303.
- Šenoa A., 1875: *Medo Pucić*. „Vienac” 7, 22, str. 352—359.

Tea Rogić Musa

Biografia i przekład: chorwacki działacz okresu iliryzmu Medo Pucić o Adamie Mickiewiczu

STRESZCZENIE | Artykuł podejmuje i komentuje biografię oraz opis działalności literackiej chorwackiego literata, Meda Pucicia, ze zwróceniem szczególnej uwagi na biografię Adama Mickiewicza, którą przygotował w języku włoskim, wraz z przetłumaczonymi fragmentami *Dziadów*. Cel pracy jest dwójaki: wyznaczyć paralele pomiędzy dwójką sobie współczesnych, biorąc pod uwagę szerszy kontekst chorwacko-polskich związków literackich okresu lat 30. i 40. XIX wieku, oraz przedstawić znaczenie biografii jako historycznoliterackiego gatunku, tym bardziej że powstała ona w czasowej synchronii, w celu nawiązania kulturalnej wzajemności. W tym świetle tekst Pucicia o Mickiewiczu, do tego napisany w oryginale w języku niesłowiańskim, nie jest przez czytelników włoskich odczytywany wyłącznie jako chorwacka wersja oddźwięku dzieła Mickiewicza wśród Słowian południowych, lecz jako ambitna realizacja idei pansłowiańskiej.

SŁOWA KLUCZE | Medo Pucić, Adam Mickiewicz, biografia, *La Favilla*, chorwacko-polskie kontakty kulturalne w XIX wieku

Tea Rogić Musa

Biography with a Translation: Croatian Illyrian Medo Pucić on Adam Mickiewicz

SUMMARY | This paper deals with and comments on the biography and description of the literary work of the Croatian author of the Romantic period, Medo Pucić, with a special review of the biography of Adam Mickiewicz which he wrote in Italian, along with translations of excerpts from *Forefathers' Eve*. The objective of the paper is twofold: to establish a parallel between the two contemporaries in the context of wider Croatian-Polish literary connections of the 1830s and 1840s as well as to establish the value of biography as a literary-historic genre, especially when it is written in temporal synchrony with an intent to establish cultural reciprocity. In that light Pucić's text on Mickiewicz, originally written in a non-Slavic language for an Italian audience, is not read simply as a Croatian version of the impact of Mickiewicz's work among the Southern Slavs, but as an ambitious implementation of the Pan-Slavic idea.

KEYWORDS | Medo Pucić, Adam Mickiewicz, biography, *La Favilla*, Croatian-Polish literary connections of the 19th century

